

MÜLGA 'KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN 60'INCI YILDÖNÜMÜ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2020 / 37

14.10.2020

Yunan basınında Kıbrıs için Adalet Uluslararası Koordinasyon Komitesinin (PSEKA) 30 Eylülde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" bağımsızlığının 60ıncı yıldönümünü kutlamak amacıyla çevrimiçi etkinlik düzenleyeceği duyurulmuştur. Habere göre, etkinlikte açış konuşması Kıbrıs Cumhurbaşkanı Nicos Anatsiadis tarafından yapılacaktır. Misafir konuşmacılar arasında, ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi üyesi Demokrat Kıdemli Senatör Bob Menendez, ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Cumhuriyetçi Eliot Engel, ABD Temsilciler Meclisi Orta Doğu Alt Komitesi Başkanı Cumhuriyetçi Ted Deutch ve Amerikan Yahudi Komitesi Başkanı David Harris yer alacaktır [1].

Bu vesileyle Kıbrıs Adasının tarihsel geçmişini, Kıbrıs Cumhuriyetinin 1960ta nasıl kurulduğunu ve üç yıl içinde nasıl mülga bir varlığa dönüştüğünü kısaca hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

Kıbrıs Adası, tarih boyunca birçok uygarlık tarafından yönetilmiştir. Son üç uygarlık Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizler olmuştur. Ada, 1571-1878 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunun bir parçasıydı. 1878de adanın yönetimini İngiltere üstlenmişse de, Birinci Dünya Savaşına kadar hukuken Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olarak kalmıştır. 1914te İngiltere, Kıbrıs ilhak etmiş ve daha sonra 1925te resmen bir Kraliyet Sömürgesi olduğunu ilan etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Rum Ortodoksların dini inançlarını yaşamaları serbest bırakılmış ve Başpiskopos, Rum Ortodoks toplumunun lideri olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Kıbrıs Rumları, Osmanlıların millet sistemi altında kendi işlerini yönetme hakkını

elde etmiştir. Ancak 1821deki Yunan Bağımsızlık Savaşı Kıbrısta, Yunanistan ile birleşme anlamına gelen *enosis*ın Kıbrıs Rumları tarafından talep edilmesine yol açan Helenistik *megali idean*ın (son bulmuş Bizans İmparatorluğunu yeniden diriltmek idealinin) canlanmasına neden olan Yunan milliyetçiliğini artırmıştır.

Enosis taleplerini sürdüren Kıbrıs Rumları, İngiliz yönetimi sırasında ayaklanmaya devam etmişler ve Yunan Ortodoks Kilisesi 1950de bir referandum düzenlemiştir. 1 Nisan 1955te *enosisi* silahlı mücadele ile sağlayarak, Kıbrıs Yunanistana bağlamak amacıyla Kıbrıs Rum terör örgütü olan EOKA (Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü) kurulmuştur. Ancak, aynı Adanın topraklarında yaşayan Kıbrıs Türk toplumu, Adanın Yunanistana bağlanmasını reddetmiş ve Kıbrısın geleceği konusunda eşit söz hakkı talep etmiştir. Kıbrıs Türklerinin bu haklı talebine karşılık olarak, Kıbrıs Rumları tarafından İngilizlere karşı yapılan silahlı saldırılar Kıbrıs Türklerine de yöneltilmiş ve bu kaçınılmaz olarak iki toplum arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. 1959da Adadaki durum hem Kıbrıs Türkleri hem de İngiliz yönetimi için tahammül edilemez bir hal almıştır [2].

Enosisi elde etmek için Adada çok acılara sebebiyet verdikten sonra, Yunan hükümeti ve Kıbrıs Rumları, nihayet ne Türkiyenin ne Kıbrıs Türklerinin ne İngilterenin ne BMin Kıbrıs ile Yunanistanın birleşmesine rıza göstermeyeceklerini idrak etmiştir. Dolayısıyla, 1950lerin sonlarında, sömürgelerin arka arkaya bağımsız oldukları bir dünyada, müzakereye dayalı çözüm tek seçenek olarak kalmıştır. İngiltere Kıbrısta, bağımsız bir ortaklık devletinin kurulması için egemenliği, Kıbrıs Türk ve Rum halkına müşterek olarak devretmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Bunu elde etmek için İngiltere, Kıbrısta egemen üslerini muhafaza etmekte ve hem Kıbrıs Türklerinin hem de Kıbrıs Rumlarının haklarını korumakta ısrar etmiştir. Bunun yanı sıra İngiltere, Adada üzerinde mutabık kalınarak kurulan düzeni (state of affairs) değiştirme girişimi olması halinde, Türkiye ve Yunanistan ile birlikte müdahalede bulunma hakkını elinde tutmuştur.

Böyle bir arka planda, Kıbrıstaki her iki tarafın bilgisi dahilinde, Türk ve Yunan hükümetleri arasında müzakereler başlatılmıştır. Bu müzakereler, bilahare Londrada Türkiye, Yunanistan, Birleşik Krallık, Kıbrıs Türk halkını temsilen Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rum halkını temsilen Başpiskopos Makarios olmak üzere beş tarafın da onayladığı (yukarıdaki fotoğrafa bakınız) Zürih Antlaşmasının, 1959da imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. 1960 anayasası bu temel üzerinde müzakere edilmiş, sonuçta Garanti, İttifak ve Kuruluş Antlaşmaları akdedilmiştir. Beş taraflı Antlaşmalar imzalandığında İngiltere, egemenliği adadaki iki halka devretmiştir. Böylece 1960ta Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız bir ortaklık devleti olarak kurulmuştur.

Adanın iki halkı ve yeni ortaklar olan Kıbrıs Türklerinin ve Kıbrıs Rumlarının, barışçıl bir şekilde birlikte yaşayabilecekleri umulmuştur. Ancak bu beklenti gerçekleşmemiştir. Kıbrıs Rumları ve Yunanlılar, ihtiraslarından ve planlarından vazgeçmemiştir. Bağımsızlığı, adeta Adayı Yunanistana bağlamak için bir sıçrama tahtası olarak görmüşlerdir. Kıbrıs Rum liderliği, bu hedef için mücadeleyi sürdürmüş ve yasadışı bir şekilde Kıbrıs Türklerinin ortaklık statüsünü hükümsüz kılacak anayasal değişiklikler gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Anayasa ve 1960 garanti sistemi tarafından bu tür hedefler yasaklanmış olduğu için, amaçlarına sadece meşru düzene meydan okuyarak ve bu düzeni tahrip ederek ulaşabileceklerini düşünerek hareket etmişlerdir. Bu hareket tarzı, ortaklık devletini ele geçirmek ve diğer ortağı teslim olmaya zorlamak için şiddet kullanmak sonucunu doğurmuştur. Kıbrıs Rumlarının ve Yunanlıların planları ve hukuk dışı amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanmaları, ortaklık sisteminin çöküşüne sebep olmuştur. Kıbrıs Rumlarının silahlı saldırılarının sonucunda, uluslararası antlaşmaların öngördüğü iki-uluslu Cumhuriyetin varlığı Aralık 1963te son bulmuştur. Bu bağlamda 1963teki korkunç olaylar sırasında birçok Kıbrıs Türkü sivilin hayatını kaybettiğinin belirtilmesi gerekir. Ortaklık devletinin ayrılıkçı Kıbrıs Rum kanadı bu şekilde Kıbrıs Hükümeti unvanını gasp etmiştir [3].

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminde yayınlanan *Cyprus Mail*de çok yakın bir zamanda yer alan, Birleşik Krallıkta Kraliçenin danışmanlarından biri ve emekli yarı-zamanlı yargıç olan Alper Ali Rıza tarafından kaleme alınan bir yazıda, Makariosun, bağımsızlıktan sonra kuşku uyandıran bir acelelikle anayasayı değiştirmekteki seçiciliği bir sır değildir ifadesi yer almaktadır. Yazar, bütün bu gelişmelerden sonra Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs Rumlarının cumhuriyeti olmuştur ve münhasıran Kıbrıs Rum olarak kalmıştır [4] değerlendirmesinde bulunmuştur.

Bu izahattan anlaşılacağı üzere, Kıbrıs Cumhuriyeti bir ortaklık devleti olarak kurulmuştur. Ancak ortaklık, Kıbrıs Rumları tarafından yok edilmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti unvanı ortaklardan biri olan Kıbrıs Rumları tarafından gasp edilmiştir. O zamandan beri Kıbrıs Rumları, diğer ortak olan Kıbrıs Türklerinin devletten çıkarılmalarıyla 1963te varlığı hukuken sona eren Kıbrıs Cumhuriyetini kendilerinin temsil ettiğini iddia ediyorlar. Bu çerçevede, Kıbrıs Rumları tarafından 60ıncı yıldönümü kutlanmak istenen devlet, Kıbrıs Cumhuriyeti değil, mülga Kıbrıs Cumhuriyetidir.

*Fotoğraf: <https://cyprus-mail.com>

**Bu analiz yazısının [aslı İngilizce olarak kaleme](#) alınmıştır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sağlamıştır.

[1] Special Online Event to Celebrate Cyprus Independence on September 30, *Kathimerini*, 25 Eylül 2020, blm. Community, <https://www.ekathimerini.com/257385/article/ekathimerini/community/special-online-event-to-celebrate-cyprus-independence-on-september-30>.

[2] Historical Background, Online Portal, Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Turkish Republic of Northern Cyprus, 2011, <https://mfa.gov.ct.tr/cyprus-negotiation-process/historical-background/>.

[3] Why and How Did the 1960 Order Collapse?, Online Portal, Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2011, http://www.mfa.gov.tr/why-and-how-did-the-1960-order-collapse_en.mfa.

[4] Alper Ali Rıza, Happy 60th Birthday to Cyprus in Advance, *Cyprus Mail*, 27 Eylül 2020, blm. Opinion, <https://cyprus-mail.com/2020/09/27/happy-60th-birthday-to-cyprus-in-advance/>.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır*.

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2024. "MÜLGA 'KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN 60'INCI YILDÖNÜMÜ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 37. Ekim 14. Erişim Temmuz 18, 2024. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/MULGA-KIBRIS-CUMHURİYETI-NIN-60-INCI-YILDONUMU>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2024 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır